

גליון "והיו הדברים"

רשום על מצבת רבינו
בווארשא

ומי שישתדל בחדפסת
הספרים יהיה לו המחבר
למליץ אם יהיה לו זכות

מתורת הגה"ק ר' אריה ליב צינץ ז"ע
אבד"ק פלאצק ובסוף ימיו בווארשא

גליון 57

פר' בהר בחקתי תשפ"ג

פר' בהר

אהני ליה מה שמעביר על מידותיו לגבי אחרים לפי שחטא במכפר כמו בהרג כהן גדול שלא היה לו כפרה במיתת הכהן (מכות י"א): לפי שחטא במכפר. ואם כן כיון שהוא בעצמו חטא בזה שחירף את חבירו, אם כן אפילו שעובר על מידותיו אין לו כפרה במה שטבעו לעבור על מידותיו, כיון שבזה עצמו חטא. ואם מרצה את חבירו פשיטא שמחול לו, רק בהעברה על מידותיו לגבי אחרים אין לו תיקון. אבל מה דכתיב בשבועה "לא ינקה" מכל מקום אם מעביר על מדותיו מעבירין ממנו כל פשעיו ומובן שפיר.

*

פר' בחקתי

אם בחקתי תלכו כו'. מה שזכר וחילק בחקתי, פירש רש"י שתהיו עמלים בתורה. והנה כבר אמרו חז"ל (סוטה כ"א.) תורה בעידנא דעסיק בה מגינה ומצלא מיצר הרע, בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגני אצולי לא מצלא, מצוה בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסק בה אגוני מגני אצולי לא מצלא.

נמצא שאם עמלים בתורה ממילא "ואת מצוותי תשמרו" שהוא הלא תעשה, כי בעידנא דעסיק בה מצלא מיצר הרע, ואז הבא לטהר מסייעין שתעשו המצוות בפועל "ועשיתם אותם". הגם שבעת שתעשו המצוות אין ניצולין מיצר הרע מכל מקום קדושת התורה תסייע לכם שתעשו גם בקום ועשה.

*

עוד יראה לפרש "בחקתי תלכו ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם", על פי מה שאמרו חז"ל בקידושין ל"ט: ישב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה, כגון שבא עבירה לידו וניצל הימנה. וכבר כתבנו במקום אחר שזה אחד מפיתויי היצר הרע שיעמוד עצמו במקום שעלול לעבירה, והוא על דרך מה שאמרו חז"ל בפרק לפני (ע"ז י"ז): רבי חנינא ורבי יונתן הוו קאזלי באורחא כו', אמר ליה חד לחבריה ניזיל אפיתחא דעבודת גילולים דנכסי יצריה, ואמר ליה אידך ניזיל אפיתחא דזונות ונכפיה ליצרן ונקבל אגרא, נמצא שיש דרך לעבור במקום יצר הרע כדי לכופ את יצרו, אבל לאו כל אדם זוכה לכך.

ושבתה הארץ שבת לה! שכוונת השביתה יהיה לשם ה', הגם כי "שש שנים תזרע שדך", אם כן דרך העולם להוביר שדה, בכל שלוש שנים שנה אחת, ואם לאו אינו עושה פירות כל כך, ואם כן אפשר שתהיה כוונתך להובירה על כל פנים אחת לשבע, לזה הזהיר שתהיה הכוונה "לה", כי לא קצרה ידו יתברך להשפיע בארץ שתצמיח גם בשנה השביעית ולא תגרע ממידתה, רק לכוונת המצוה שציוה ה' תהיה כוונתך, ולזה אמר "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור", דכרם עושה פירות בכל שנה, לכן גם שביתה הארץ תהיה לשם שמים כמו שלא תזמור כרמך לשם שמים.

או יאמר, אחר שמצינו שבשביל שלא שמרו השמיטות "רצתה הארץ שבתותיה כל ימי השמה" כמבואר בפרשת בחקתי, ולזה אמר הוא יתברך "כי תבוא אל הארץ אשר אני נותן לכם", אני מודיע לכם שבהכרח "ושבתה הארץ שבת לה", שאף אם לא תשבתו "תשבות הארץ" ממילא "לה", כמו שהוכיח הסוף ששבתה הארץ כל ימי השמה, אם כן אחר שבהכרח "ושבתה הארץ", אם כן עצה היעוצה מאתי כי טוב לכם על כל פנים "שש שנים תזרע שדך כו' ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ".

*

ולא תונו איש את עמיתו. במדרש (לג ב) רבי יצחק בן אלעזר ורב טביומי בשם רבי ירמיה בכל עוונות כתיב (שמות לד ז) "נושא עוון" וכאן באונאה כתיב (עמוס ח ז) לא אוסיף עוד עבור לו. ותמה ב'פה תואר' דהא בשבועת שוא כתיב (שמות כ ו) כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא, ונדחק.

ויראה לפרש על פי מה שדרשו חז"ל (ר"ה י"ז). כל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר (מיכה ז ח) נושא עוון ועובר על פשע, למי נושא עוון למי שעובר על פשע, אמר רבי אחא בר חנינא אליה וקוץ בה, לשארית נחלתו, (מיכה שם) ולא לכל נחלתו, למי שמשים עצמו כשיריים.

נמצא לפי זה בכל עבירות שייך נושא עוון למי ש'עובר על פשע' היינו שמעביר על מידותיו ומשים עצמו כשיריים, אבל באונאת דברים שאין זה אלא מגאווה וגודל לבב, אם כן לא

כי אין זה תכונתך, ויען ויאמר כי גם זאת משנאתי אותו עשיתי אחר שראיתי כי מתאמץ מאוד ולא יעצרהו שום עיכוב מעלות אל אביו, ואין ספק שלפי גודל הטורח וגודל חביבתו אצל אביו ירבה לו מוהר ומתן לפום צערא אגרא, לזאת אמרתי לסייעו להעמידו בנקל בכדי שלא יהיה חביב כל כך אצל אביו אם אין לו עיכוב בדרך.

והנמשל כי ישראל הם נקראים בכתוב "בני קל חי" (הושע ב א) ואבינו שבשמים ציוה עלינו להכשיר מעשינו בכדי שנוכל לקבל פני השכינה, אך הצר הצורר הוא רוע יצר הרע משיא לבבינו להתרחק מעבודתו ויסיתנו בכל יום לשחת להפילנו, ולזה אמרו (אבות פ"ד משנה א') איזהו גיבור הכובש את יצרו, נמצא שעל ידי כבישת היצר הרע הוא סיבה לריבוי השכר, ולזה אם יחכם וישכיל היצר הרע שלא ישמע אליו לא היה מתחכם להפילו במכמוריו, כי אדרבה יהיה סיבה להגדיל כבוד הבן החכם הממאן לשמוע קול דברו, ו'דין גירא בעינא דסטנא' (עי' סוכה ל"ח.) אלא שחושב שיפתה אותו ויפילו ברשתו אשר טמן לו מידי יום ביומו. ואולם אחר שרואה בכל הבחינות שמתחזק הבן ולא ישמע לו, לזאת יעשה גם הוא בערמה להחליף אומנתו, תחת אשר היה רגיל לפתותו בכל יום לעשות התפעלות שיבטל הבן רצון האדון אשר בה עשה, יעשה לו כנפים שיתהלך ביושר ותום כרצון האדון כדי שלא יתפאר בו אביו ולא יחבבו כל כך, כי אם יפתהו ולא ישמע אדרבה תיקר נפשו יותר בעיני האדון, ומחזיק הרע לו במיעוטו שלא יהיה כפלא כל כך על שאין האדם שומע לו.

וזה הענין אחר שהם בקשו לכוף ליצרם בעברם על פתח זונות ויעש גם היצר הרע במרמה להכזיב תוחלתן שיכנעו.

ובזו מובן כי הכתוב אומר "אם בחקתי תלכו" שתהיו עמלים בתורה, אם כן לא יוכל לבוא למדריגה למיכף ליצר הרע אפיתחא דזונות כי "מזמה תשמור עליך", אם כן לא תחשוב שתפסיד על ידי זה שכר של ישוב ולא עבר עבירה שנותנין לו שכר כעושה מצוה, כי אחר שגלוי לפניו יתברך אשר פעל ועשה כן על ידי עמלו בתורה נחשב לו לעולם כאילו בא דבר עבירה לידו וניצל. לכן "ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם" אפילו מה שתשמרו מצוותי יחשב לכם לעשיה.

וזהו גם כן ענין המדרש "אם בחקתי תלכו" הדא הוא דכתיב חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך. כי ידוע שדוד לא היה לו יצר הרע שאמר (תהלים קט כב) ולבי חלל בקרבי, והנה דוד ביקש וחישב ענין שיש לו בו יצר הרע כדי לכוף את יצרו לכן אמר הייתי מחשב ואומר למקום פלוני אני הולך, ולזה נתחכם היצר הרע יותר והעמידו חיש מהר לבית המדרש. ומיושב שפיר שזהו ענין אם בחקתי תלכו, אף על פי שיצר הרע מתחכם עליכם שלא תבואו לדבר עבירה למען לא יוכפל שכרכם, אף על פי כן "ואת מצוותי תשמרו" מעלה אני עליכם כאשר שמרתם בשב ואל תעשה, "ועשיתם אותם" יחשב לעשיה.

*

וזהו אומרו (תהלים לו) כי החליק אליו בעיניו למצא עונו לשנא: דברי פיו און ומרמה חדל להשכיל להיטיב: און יחשב על משכבו יתיצב על דרך לא טוב רע לא ימאס: כי היצר הרע מפתהו שילך בדרך זה למצא עונו לשנא, לכוף ליצרו, אבל באמת לאו כל אדם זוכה לכך כי אם מי שדבק בתורה שלא יפילנו היצר הרע במכמוריו.

ועל דרך זה יש לפרש (תהלים פרק א) אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב: כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה: שכן אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה, יכול לילך במקום עלול לחטא לכוף ליצר ולקבל אגרא, אבל מי שאינו דבוק בתורה לא יעצור כח לעמוד במקום סכנת היצר הרע לב אדם הרע מנעוריו.

ובזו מובן ש"החליק לרשע בעיניו" שיעמוד במקום "למצוא עונו" כדי "לשנא" אותו. ובודאי אילו היה דבוק בתורה היה יכול לעשות כן אבל "דברי פיו און ומרמה חדל להשכיל להיטיב", אין טוב אלא תורה (ברכות ה'), כי בתורה יכבוש יצרו. ולזה "אם יתיצב על דרך לא טוב רע לא ימאס".

ובזו מובן "אם בחקתי תלכו" שתהיו עמלים בתורה, כפירוש רש"י, אם כן יכולים לעבור אפיתחא דזונות לכפייה ליצר הרע לקבל אגרא כמו שסיפרו חז"ל ע"ז שם דהזונות אתכנעו מקמייהו, כמו שדרשו מזימה תשמיר עליך (משלי ב יא) מדבר זימה תשמור עליך תורה. אז יחשב "ואת מצוותי תשמרו", מה שתשמרו מצוותי בשב ואל תעשה הוה כמו בא דבר עבירה לידו, אם כן "ועשיתם אותם" שגם העדר העשיה יוחשב לעשיה.

והענין הוא מה שאמרו מזמה תשמור עליך, כי התורה תשמור מעצת זימה. ויובן גם המדרש רבה סדר זה (לה א) אמר דוד רבונו של עולם בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות הדא הוא דכתיב (תהלים קיט נט) חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך.

ויובן גם כן "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך" בשני יצריך (ברכות נ"ד.), ואיך יצויר כי נעבוד ה' ביצר הרע אשר יתחכם כל היום להפילו במכמוריו.

ויובן על פי משל לאדון שהיה לו בן אחד חביב עליו וישלחוהו לארץ רחוקה בעבור נסותו, וציוה שיקבל בכל עת פני האדון במועדו ובזמן שקבע לו. ולהיות שהיה לאדון עבד אחד שונא לבן, כי קינא בחביבות אב את בנו, על כן עשה כמה עיכובים בדרך שלא יוכל להקביל פני אביו. אבל הבן בן חכם השכיל זאת ויתאמץ לסקל הדרך מאבן בטורח עצום ורב בכדי שיכין הדרך להקביל פני אביו. וכאשר ראה המקנא, כי הבן התאמץ מאוד לעלות אל אביו, ויעש גם הוא במרמה ויפנה הדרך ונתן לו עגלות צב ופרדים והעמידו בשעה קלה לפני האדון, והיה כפלא בעיני הרואים, וישאלוהו הלא אתה שונא להבן מתמול שלשום ואיך נהפכת מאויב לאוהב אשר ידענו